

Weidevogelbeheer

Met een drone de boer op voor de grutto

Foto Getty

De grutto heeft het moeilijk in de Nederlandse weilanden. Met honderden miljoenen subsidie voor boeren hoopt het kabinet de nationale vogel te behouden. In de Krimpenerwaard blijkt dat het kan: 'We moeten voor de vogels zorgen. Groeien in het aantal nesten is mijn doel, dat geeft een kick.'

Door **Maarten Albers**

Het eerste streepje oranje zonlicht versijnt pas net aan de horizon als een drone opstijgt boven de polder van Vlist. Zijn lichtjes knipperen boven het oud-Hollandse landschap van de Krimpenerwaard, met zijn lange, smalle weilanden, afgebakend door slootjes. Het elektrische zoemen vermengt zich met de roep van ontwakende grutto's en Kievieten.

Voor die weidevogels is de drone gekomen. Vrijwilligers Jan Twisk (71) en Henk Krikke (72) gebruiken hem om nesten te zoeken. 'Batterij 96 procent', roept Twisk naar Krikke. 'Hij komt bij het eerste keerpunt.'

Twisk is de vogelaar van de twee. Met

een muts enigszins scheef op zijn hoofd staart hij naar een klein scherm dat beelden van de warmtecamera van de drone laat zien. Krikke meldde zich als dronepiloot, maar ook bij hem heeft het weidevogelvirus inmiddels toegeslagen. Staand achter een hoge uitklaptafel heeft hij zojuist op een laptop de route van de drone uitgestippeld.

Voor een boer is het handig om te weten waar nesten liggen, zodat hij er rekening mee kan houden bij werkzaamheden en het weiden van de koeien. Daarnaast volgen vogelbeschermers het aantal nesten en kuikens nauwgezet, want het gaat niet goed met de Nederlandse weidevogels.

De grutto, in 2015 uitgeroepen tot nationale vogel, is teruggevallen van 120 duizend broedparen in de jaren zestig en zeventig tot 25 duizend nu. Die dalende trend is te zien bij vrijwel alle weidevogels, en zet door. De Europese Commissie vindt dat Nederland daarmee natuurregelgeving aan zijn laars lapt en is een inbreukprocedure gestart, die uiteindelijk kan leiden tot boetes en dwangsommen.

Hoe betere bescherming eruit zou kunnen zien, is te zien op een van de plekken waar het beter gaat met de weidevogels. Zoals in de Zuid-Hollandse Krimpenerwaard. Daar vertoont het aantal broedparen van de big five - grutto, Kievit, tureluur,

WEIDEVOGELS IN HET NAUW

Aantal boerenlandvogels in Nederland per soort, index 1990 = 100

170525 © de Volkskrant. Bron: NEM (Sovon, CBS), EBCC

bouwgrond is intensief gebruik nog altijd de norm. Het aantal dieren per hectare is hoog en boeren willen zo veel mogelijk gras oogsten, waardoor weidevogels in het gedrang komen.

Het kabinet-Schoof kondigde bij het aantreden aan dat het budget voor agrarisch natuurbeheer – nu nog 120 miljoen euro – structureel met 500 miljoen omhooggaat. Het kabinet hoopt zo niet alleen de grutto een opkoptje te geven, maar ook stikstof, klimaat- en waterdoelen dichterbij te brengen. Een belangrijk deel van dat extra geld gaat vermoedelijk naar de boerencollectieven, al weet niemand nog precies hoeveel. Het aantal hectaren dat de collectieven in beheer hebben, moet groeien van 115 duizend naar 280 duizend.

Of dat voldoende is, is zeer de vraag. Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) concludeerde onlangs dat 500 miljoen per jaar weliswaar 'een flinke bijdrage' kan leveren, maar 'onvoldoende is voor realisatie van alle ambities'. Om alleen al de grutto en andere weidevogels afdoende te beschermen zullen deelnemende bedrijven minder intensief moeten worden en het agrarisch natuurbeheer zwaarder.

Bovendien is de 'onbalans' tussen de 2,5 procent landbouwgrond onder zwaar agrarisch natuurbeheer en de overige 97,5 procent groot, zo schrijven onderzoekers van de Wageningen Universiteit (WUR) in een evaluatie van het agrarisch natuurbeheer. Voor succesvol agrarisch natuurbeheer zullen ook boeren die daar nu nog niet aan meedoen in beweging moeten komen.

VAN EI TOT Vliegvlug

Niet lang nadat de drone is opgestegen, verschijnt een groen puntje op het scherm. Een zwarte cirkel markeert dat het aanzienlijk warmer is dan de omgeving. 'Maak maar een foto', roept Twisk. 'Een gruttonest', zegt Mulder, die het nest bij zijn werk al had opgemerkt. 'Straks kom je er nog een tegen.'

Nu de kou van de nacht nog in de grond zit, zijn de warme eieren makkelijk te zien met de warmtecamera. Het maakt het werk van het droneteam er niet comfortabeler op. Met dichtgeritste fleecjassen en hun handen in de zakken weren ze zich tegen de koude wind. Dat neemt niet weg dat de drone veel werk bespaart. Vroeger moest men te voet het land in om stokjes bij de nesten te plaatsen. Even niet opletten kon leiden tot vertrapte eieren. Tegenwoordig brengen de vrijwilligers binnen een ochtend meerdere percelen in kaart.

Niet alles wat warm is, is een nest. 'Dit is een haas', zegt Twisk als een wat dikker groen puntje op het scherm verschijnt. Hij wijst op het grote, ovale lichaam, met het hoofd als klein puntje ertegenaan geplakt. Nesten zoeken is het eerste spannende moment in het jaar, maar zeker niet het laatste. Het werk is pas klaar als de kuikens aan het begin van de zomer 'vliegvlug' zijn, vogelbeschermersjargon voor een kuiken dat zich fladderend uit de voeten kan maken voor roofdieren.

Tot die tijd doet Arjan Mulder er alles aan om zijn land zo ongestuurd mogelijk te maken voor roofdieren, van vossen en marters tot buizerds en haviken. Hij heeft speciale hekken op de dammen tussen weilanden geplaatst om vijanden te voet tegen te houden, gaten langs de dammen opgevuuld en ruigtes weggemaaid zodat ze zich nergens kunnen verschuilen. Door het landschap open te houden, zonder bomen, blijft het gevaar vanuit de lucht op afstand.

Ondanks al die inspanningen blijft 'predatie' een hoofdpijn-dossier – en een controversieel onderwerp. Veel boeren zien het als een van de hoofdoorzaken van de achteruitgang van de grutto en aanverwanten. In vergelijking met de hoogtijdagen

“Met die weidevogels verdien ik niks, ik moet oppassen dat ik er niet in doorsla

Arjan Mulder
weidevogelboer

800

EURO per hectare is de vergoeding voor uitgesteld maaien. Boer Mulder rekende uit dat het hem 2.800 euro per hectare kost.

van de weidevogels wemelt het tegenwoordig in Nederland van roofdieren die wel een ei of kuiken lusten. 'S Morgens een leeggeroofd nest vinden vindt Mulder het meest demotiverende wat een weidevogelboer kan overkomen.

Natuurbeschermers erkennen dat predatie een rol speelt, maar zien het niet als de spelbreker die het volgens veel boeren is. Intensivering van de landbouw is volgens hen belangrijker – en zelfs een reden achter het succes van predatoren. Zoals de Vogelbescherming al eens opmerkte: 'Een gruttkuiken met lege maag op een glad gemaaid veld, heeft geen schijn van kans.'

Alleen roofdieren afschieten zal dus weinig helpen. Uit de WUR-evaluatie blijkt dat weidevogels vooral gebaat zijn bij zware vormen van agrarisch natuurbeheer. Om de vogels zich thuis te laten voelen zijn grote aanpassingen nodig.

Dat herkennen ook de agrarische collectieven. 'Alleen om de nesten heen maaien is niet genoeg. Daar krijgen we de grutto's niet mee groot', zegt Mariëtte Oudenes (46). De veldcoördinator van boerencollectief Weidehof Krimpenerwaard is gearriveerd om het droneteam aan het werk te zien. Ze ziet de familie Mulder als een voorbeeld van wat werkt: aan alle knoppen draaien, van beweiding en kruidenrij gras tot waterpeil en landschapsinrichting.

Maar één betrokken boer is niet genoeg. Om het aantal weidevogels stabiel te houden, moet een gebied uit minimaal 41 procent zwaar beheer bestaan, blijkt uit de evaluatie. Bij grutto's is dat zelfs 49 procent. Voor het broeden, rusten en eten zoeken hebben ze een mozaiek aan verschillende omstandigheden nodig. Maar zulke percentages worden vrijwel nergens gehaald. Het PBL pleit er daarom voor agrarisch natuurbeheer meer te clusteren in kansrijke gebieden, zoals de veengronden van het Groene Hart en Friesland. De buurman moet dus ook meedoen, én zijn buurman.

In de polder aan de West-Vlisterdijk heeft het agrarisch natuurbeheer zich 'als een olievlek' verspreid, vertelt Oudenes. Ze is opgegroeid op een melkveehouderij in Stolwijk en kent het gebied en de boeren. Ze heeft inmiddels bijna iedereen overtuigd om mee te doen. De gezamenlijke aanpak leidde vorig jaar tot meer broedparen dan ooit.

Zulk succes vergt enige flexibiliteit, van zowel de boeren als het collectief dat de papierwinkel regelt. 'Vorig jaar hadden we een stuk weiland gemaaid waar we geen agrarisch natuurbeheer zouden doen', vertelt Mulder. 'Daarna

wil je dat bemesten, maar ineens zat het vol met kuikens.'

Een telefoontje naar Oudenes bood uitkomst. Die kon schuiven met potjes, om Mulders lagere grasopbrengst te vergoeden. 'We moesten buiten de goede dingen doen', vindt Oudenes. 'Hoe we het op kantoor regelen, komt daarna wel.'

Als de drone over een volgend perceel vliegt, verschijnt het ene na het andere nest op de warmtecamera. 'Wat een feest hier', roept Twisk. 'We vliegen hier langs de plasdras van de bueren, dat trekt de vogels aan.' Gelijk met de opgaande zon zwelt ook het koor van vogelgeluiden aan. Mulder en zijn bezoek herkennen ze moeiteloos: de grutto die zijn eigen naam roept, de 'tluu' van de tureluur, en de zangerige, lange klanken van de wulp. Ook de ganzen, ongenode gasten die zich tegoed doen aan het gras van de koeien, snateren een partijtje mee.

OBSTAKEL

De collectieven hopen dat ze met het extra geld voor agrarisch natuurbeheer hogere vergoedingen kunnen betalen en langere contracten kunnen afsluiten met deelnemende boeren. De verwachting is dat het animo onder boeren daardoor toeneemt en agrarisch natuurbeheer zich verder door Nederland verspreidt. Want geld blijft voorlopig het belangrijkste obstakel.

Mulder heeft weleens uitgeremd wat het hem kost als hij zijn gras pas half juni maait: 2.800 euro per hectare. Tegen die tijd is het taai gras lastiger te verteren en bevat het minder eiwit, waardoor de koeien minder melk geven. De vergoeding voor uitgesteld maaien bedraagt 800 euro. 'Dan boer je dus per hectare 2.000 euro achteruit', concludeert Mulder. Op termijn wil hij het bedrijf van zijn ouders overnemen. 'Dat kost geld. Met die weidevogels verdien ik niks, ik moet oppassen dat ik er niet in doorsla. Dan kop straks een andere boer het bedrijf op en maait hij het glad.'

Na een tijdje zijn de percelen aan de zuidwestrand van de polder aan de beurt. Twisk blijft geconcentreerd naar de warmtebeelden staren, maar houdt zich stil. 'Hier kun je de koeien wel insturen hoor', roept hij na een poosje. 'Tot nu toe alleen maar hazen.' Als de zware batterijen leeg zijn, bergt Krikke ze op. Onderweg terug naar de boerderij wijst Mulder naast het pad een kievitsteden aan. Half verborgen tussen het hoge gras liggen drie gespikkelde eieren in een zacht bedje.

Aan de keukentafel begint met koffie en ontbijtkoek direct de beeldanalyse. '12,8 graden en een mooi puntje, duidelijk een nest', zegt Krikke. Arjan Mulder kijkt geboeid over zijn schouder mee. Af en toe overleggen ze. '6,1 graden, dit is niks', denkt Krikke. 'Zou het geen tureluur kunnen zijn?', vraagt Mulder. De tureluur buigt omliggend gras over zijn nest. Dat maakt het minder zichtbaar voor roofdieren, maar ook voor de warmtecamera. 'Ik zou hem niet afschrijven', zegt Oudenes.

De opbrengst van de ochtend: 73 foto's en 20 nesten. 'Heel veel hazen', verzucht Krikke. 'Vooral op het eerste stuk waar we vlogen, naast die plasdras, zaten veel nesten.' 'Ook meer naar voren in het land?', vraagt Oudenes. Krikke antwoordt bevestigend. Dat was een van de stukken waar de koeien als eerste de weil in zouden mogen. Met veel nesten is dat lastig.

Zo blijft weidevogelbeheer continu improviseren en roeien tegen de stroom in. 'Erftreders vinden het niks: de bank niet, de boekhouder niet, de melkfabriek niet', verzucht vader Hans Mulder, die ook is aangeschoven. Ze willen allemaal meer melk. Ik melk 150 koeien, dat is tien keer makkelijker dan natuurbeheer.'

Drie weken later apt Arjan: 'We zitten momenteel op 110 weidevogelnesten!' Weer meer dan vorig jaar.

Weidevogelbeheer

V.l.n.r. Jan Twisk, Arjan Mulder en Henk Krikke op jacht naar weidevogel-nesten als die van de grutto. Foto's Marcel van den Bergh / de Volkskrant en Getty

▶ VERVOLGVAN
PAGINA 9

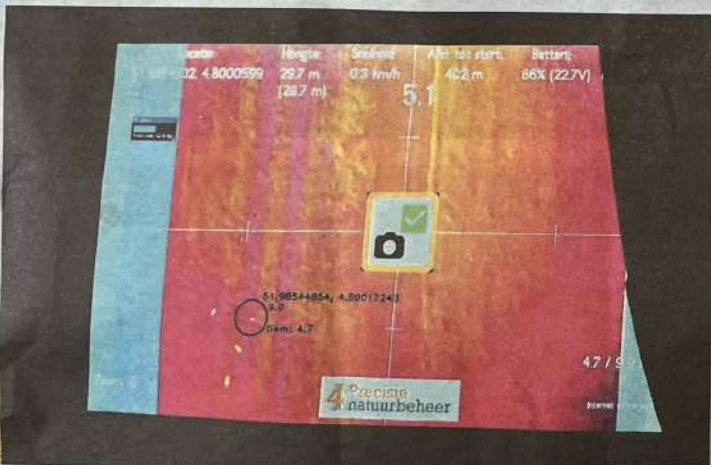
De introductie van kunstmest in de eerste helft van de 20ste eeuw deed de weidevogels aanvankelijk goed. In de rijkere bodems zaten meer regenwormen, hoofdgerecht op het menu van volwassen weidevogels. De kuikens aten de insecten die afkwamen op de kruidenrijke graslanden. Kunstmest maakte bovendien de ontginning van voorheen onvruchtbaar land mogelijk, waardoor er meer weilanden ontstonden. De weidevogelpopulaties bereikten in de jaren zestig een hoogtepunt. Het omslagpunt kwam met verdere intensivering van de landbouw. Het eentonige raagras dat gemeengoed is geworden omdat het sneller groeit, biedt geen voedsel voor insecten - en dus ook niet voor kuikens. Door ontwatering van polders

Voor succesvol agrarisch natuurbeheer zullen ook boeren die daar nu nog niet aan meedoen in beweging moeten komen

blijven regenwormen bovendien verder van de oppervlakte. Sinds de jaren zeventig probeert de overheid daarom weidevogels te beschermen. Dat gebeurt in natuurgebieden, maar ook in de vorm van agrarisch natuurbeheer. Boeren krijgen bijvoorbeeld een vergoeding als ze nesten zoeken en beschermen of hun land pas half juni maaien, zodat kuikens in het lange gras beschut kunnen opgroeien. Regionale boerencollectieven bepalen welke maatregelen ze nemen en verdelen het geld. Waar dat gebeurt heeft het effect, maar de interventies zijn niet wijdverspreid genoeg om op landelijk niveau de dalende trend te keren. Slechts 2,5 procent van het landbouwareaal valt onder 'zwaar' agrarisch natuurbeheer: meer ingrijpende en daarmee ook effectievere maatregelen zoals een hoger waterpeil, kruidenrijk grasland en het gedeeltelijk onder water zetten van weilanden. Op de overige 97,5 procent van alle land-

Op zoek naar weidevogelnesten in Vlist met behulp van een drone. Een groen puntje op het scherm toont een mogelijk nest. Boer Arjan Mulder kijkt mee over de schouders van vrijwilligers Jan Twisk (l) en Henk Krikke. Foto's Marcel van den Bergh / de Volkskrant

scholekster en slobend – juist een licht stijgende trend.

De familie Mulder in Vlist vond vorig jaar meer dan honderd nesten op hun melkveebedrijf, dat ouders Hans en Linda runnen in een maatschap met hun zoon Arjan. Met ongeveer twee koeien per hectare is het een relatief extensief bedrijf. Elk voorjaar zijn ze druk met de zorgen voor hun tijdelijke gasten. Het bedrijf is op de weidevogels ingericht – soms ten koste van de eigen commerciële belangen. Het kost tijd en levert minder en minder voedingsrijk gras op, wat ten koste gaat van de melkproductie. In een sector waarin efficiëntie doorgaans vooropstaat is het lastig ruimte te maken voor de grutto.

Een half uur voordat de drone opstijgt, staan Hans en Arjan in blauwe overalls bij de melkput Twisk en Krikke op te wachten. Terwijl Hans de koeien gaat melken, loopt Arjan (27), de grootste vogelliefhebber in het gezin, mee naar de plek tussen de weilanden waar de drone de lucht in kan.

Dit jaar heeft hij al 65 nesten gevonden, vertelt hij. 'Soms loop je door het land en stijgt er ineens een kievit op. Zo vind je de meeste.' Hij heeft er meer oog voor dan veel andere boeren. 'Ik ga weleens samen met de buurman maaien. Dan spring ik de hele tijd uit de trekker omdat ik nesten zie.'

Hij houdt op een app bij waar de nesten liggen. Waar veel

Slechts 2,5 procent van het landbouwareaal valt onder 'zwaar' agrarisch natuurbeheer, de rest is voor intensief gebruik

nesten zijn, blijven de koeien voorlopig weg. Zijn het er een paar, dan zet hij er een draadje omheen om te voorkomen dat de koeien ze vertrappen. De kaart staat vol met puntjes. 'Ik zeg weleens, we hebben hier een camping die zo goed loopt dat hij te klein wordt. De vogels zoeken steeds nieuwe plekken op.'

Zijn passie voor vogels 'hoort er een beetje bij', vindt Arjan Mulder. 'We moeten voor de vogels zorgen. Groeien in het aantal nesten is mijn doel, dat geeft een kick.'

OMSLAGPUNT

Dat weidevogels bij het boerenland horen, wordt niet overal zo sterk gevoeld en is ook niet altijd zo geweest. Oorspronkelijk broedden grutto, kievit, tureluur en aanverwante soorten in open natuurgebieden als kwelders, hoogvenen en steppen. Toen de mens duizend jaar geleden begon met het droogleggen en ontbossen van Noord- en West-Nederland om grasland te maken, pasten ze zich aan.

► LEES VERDER OP
PAGINA 10